

УДК 372.3

Тетяна СТЕПАНОВА

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету дошкільної та початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРІ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті розкриваються погляди В. О. Сухомлинського на розвиток дитини як соціальної істоти, деталізуються окремі його концептуальні ідеї. Аналізується проблема конструктивного розвитку дошкільної соціальної зрілості дитини, що досліджувалась науковцями в різні часи. Розглядається науковий підхід до вивчення процесу формування здатності вихователя розвивати в дитини передшкільного віку соціальні вміння і навички, акцентуючи увагу на цілеспрямованій підготовці майбутніх вихователів до окресленої проблеми.

Ключові слова: педагогічна система, соціальне довкілля, соціальна зрілість, соціальні вміння і навички, передшкільний вік, професійна підготовка.

Загально визнано науковою спільнотою непервершене значення педагогічної системи В. Сухомлинського для кожної ланки вітчизняної освіти. Науковці, які системно і фундаментально досліджують педагогічну спадщину «великого українця» (Ш. Амонашвілі, А. Богущ, О. Захаренко, І. Зязюн, Н. Омеляненко, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.), єдині у визнанні, що «його творчість – поза вимірами часу..., а на будь-яке актуальне питання сьогоденної науки і практики знаходимо відповідь у науково-педагогічній спадщині вченого, в цьому невичерпному джерелі інноваційної думки, невмирущої і багатозначущої скарбниці педагогічного досвіду, знань, мудрості, натхнення» [1, 12–13]. Мабуть, у цьому і міститься відповідь на те, чому Генеральною конференцією ЮНЕСКО прийнято рішення віковий ювілей «великого вчителя» у 2018 році відзначити у світі за контекстністю: «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю».

У педагогічній системі В. Сухомлинського суттєвим складником виступає, зокрема, двоєдина площина осмислення проблемного поля передшкільної освіти. З одного боку, визнання принципової значущості організації передшкільної освіти на засадах дитиноцентризму, що віддзеркалено у досвіді заснованої ним для шестирічок «Школи під блакитним небом», що виступало предмет наших попередніх досліджень з проблеми трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки [4]. З іншого, саме в контексті педагогічної системи В. Сухомлинського віднаходимо науково-практичні орієнтири щодо поглиблення наукових уявлень про соціальний складник здоров'я сучас-

ної дитини передшкільного віку, про виключне значення й особистості вихователя, його професійної ідентичності як фахівця закладу дошкільної освіти та визначальну роль вищої школи – основного етапу становлення вихователя, здатного компетентно розвивати дитину як соціальну істоту.

Нині досить системно вивчається такий аспект окресленої проблеми, як от: у чому полягає педагогічна альтернатива В. Сухомлинського? Як небезпідставно зазначає М. Сметанський, його альтернатива полягає в поглядах на весь виховний процес (мету, зміст, форми, методи; наприклад, поняття моралі він не зводить до норм поведінки, як нерідко це робиться освітянами, а за В. Сухомлинським, добра справа – «внутрішнє добровільне діяння»), на роль сімейного виховання, розглядаючи його значення через контекст виховання в широкому і соціальному, і педагогічному значеннях. Отже, педагогічна альтернатива В. Сухомлинського, на думку науковця, полягає не лише в посиленні суто гуманістичних засад вітчизняної освіти, а й освіти «у вищому вимірі» [5]. При цьому науковець наполягає на принциповій відмінності педагогіки В. Сухомлинського – пріоритетність відходу від «педагогіки керування» (що бере початок ще з концепцій Дж. Локка, Б. Спіннера) на користь «педагогіки сприяння», домінантою якої є «добре спрямована свобода» вихованця, що базується на вірі в його позитивну і творчу основу, соціальну спрямованість, на визнання «справжнім суб'єктом власного життя».

Аналіз концепції «Реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до

2029 року (2016 р.), Державного стандарту початкової освіти» (2018 р.) актуалізують проблематику конструктивного розвитку дошкільної соціальної зрілості дитини. Сучасні дослідники (Н. Авдєєва, Т. Лесіна, А. Силвестру, О. Смирнова) дошкільну соціальну зрілість особистості здебільшого трактують як явище, що виражає соціальну поведінку старшого дошкільника у співвідношенні із завданнями соціального розвитку в передшкільному віці. Отож, постає необхідність урахувати пріоритети педагогічної системи В. О. Сухомлинського у вище окресленому аспекті.

Мета статті – деталізувати окремі ідеї В. О. Сухомлинського, творча реалізація яких у теорію і практику сучасної дошкільної педагогіки і професійно-педагогічної освіти сприятиме становленню в дитини передшкільного віку її соціальної зрілості.

Аналіз довідкових джерел і наукових праць, у яких безпосередньо або опосередковано відображено проблематику передшкільної освіти (А. Богущ, О. Зима, О. Ковшар, І. Рогальська-Яблонська, С. Сажник та ін.), своєрідність феномену «дошкільна соціальна зрілість дитини старшого дошкільного віку» (Т. Бабаєва, М. Гавриш, К. Крутій, Н. Маліновська та ін.), проблемні питання професійної підготовки студентів, які вони набувають на спеціальності «Дошкільна освіта», саме до розвитку соціально значущих особистісних новоутворень у вихованців (соціальний інтелект, соціальна компетентність, соціальне здоров'я тощо) та роль при цьому закладу вищої освіти (І. Княжева, Т. Поніманська, Г. Троцько, Р. Чумичева та ін.), засвідчує про те, що нині є ще чимало питань, які залишаються без пояснень. З-поміж ключових із них ми вбачаємо, з одного боку, визначеність у базових якостях, які слугують основою всіх особистісних новоутворень «соціального» виміру дитини передшкільного віку, а з іншого – на яких аспектах професійної підготовки майбутнього вихователя доцільно сфокусувати увагу саме на основному етапі його становлення – в освітньому процесі вищої школи.

Зауважимо на тому, що розширенню уявлень про вагу соціального розвитку дитини вже на етапі її дошкільного дитинства слугує така позиція в цьому плані В. О. Сухомлинського: «той, хто живе турботами про інших людей, стає сприятливим, чуйним до слова, яке несе у собі заклик до ідеалу моральності, до утворення краси в самому собі» [6, 153]. Принагідно зауважимо, що складні філософські поняття соціального гатунку стають зрозумілими сучасним дітям дошкільного віку через чисельні твори В. О. Сухомлинського («Зелене та рум'яне яблучко», «Колючка не може

бути доброю», «Камінь і струмок», «Лебедина пір'їнка» та ін.).

Вивчення науково-практичної спадщини В. О. Сухомлинського дозволяє конкретизувати деякі ідеї, творча реалізація яких у сучасну освітянську практику набуває обрисів методологічних орієнтирів, у зв'язку з конструктивним розв'язанням, зокрема, проблематики професійної підготовки майбутнього вихователя, здатного збагачувати соціальне здоров'я вихованця.

Деталізуємо окремі концептуальні ідеї В. О. Сухомлинського. По-перше, виключну вагу усвідомлення майбутніми вихователями тієї істини, що саме в дитинстві слід шукати «корені» суспільних почуттів дитини, бо такі почуття формуються у сплаві з громадянськими; до того ж, як зауважує В. Сухомлинський, «якщо в дитячі роки прогалини, то цього ніколи не наздогнати» [8, 312]. Сучасні дослідники (А. Зубко, О. Стребна) в результаті здійсненої аналітичної роботи, спрямованої на конкретизацію позиції В. Сухомлинського відносно співвідношення понять «громадянське» і «суспільноприйнятне» зауважують, що «креативна свідомість» видатного педагога «відзначалася неабиякою динамічністю» і в окреслених проблемних питаннях. У ракурсі його педагогічної аксіології (яка визнається і нині не як проста сума лексичних засобів і граматичних норм) окреслені вище явища мають загальним знаменником єдине – спрямування вихованця до такої соціокультурної діяльності, яка б дозволила йому розкрити весь потенціал своїх здібностей і можливостей.

По-друге, розуміння вихователями на рівні переконань, що азбуку всіх чеснот громадянського і суто суспільно-значущого гатунку дитина найбільш результативно засвоює через призму двох площин – життєдіяльнісному та життєтворчому просторах людського життя; йдеться про пораду вихователю В. О. Сухомлинського, адресовану: не створювати штучні соціальні ситуації, а спиратися на реалії суспільного життя дитини, її взаємовідносини в соціумі.

По-третє, на етапі професійної підготовки майбутнього вихователя до застосування конструктивних педагогічних технологій соціального розвитку дитини принципово важливо, як радить видатний педагог-класик, звертати особливу увагу принаймні на таке: громадянська соціалізація найбільш результативно і позитивно відбувається у найсприятливіший для цього період – дошкільний і молодший шкільний вік, оскільки саме в цьому віці формується виключно важлива особистісна якість – «бути виховуваним», піддаючись при цьому «впливовості» вихователів (батьків,

вихователів, авторитетних дорослих). Як зауважує В. Сухомлинський, така здатність «захоплюватись, одухотворюватися громадянською красою, подвигом відкриває дитячі серця вашому вихователю для впливу словом» [8, 434]. А таке слово має містити смисл людського життя – прожити його «справжніми людьми», де «твое безсмертя у тому, що ти можеш створити для людей ...» [9, 161].

Слід зауважити, що чи не найсистемно і саме в контексті предметної специфіки дошкільної педагогіки – науки про закономірності виховання і навчання дітей від народження до вступу до школи – особливості впливу соціального довкілля на дитину передшкільного віку простежуються в доробку А. Богуш та її наукової школи. Йдеться про розроблену тематичну програму «Моє довкілля» (2006 р.), де провідною є ідея виховання в дошкільнят свідомого і ціннісного ставлення до соціокультурного середовища, а домінантою методики визнано прищеплення практичних умінь і навичок діяти в соціальному довкіллі. До того ж йдеться не про механічне перенесення досвіду В. Сухомлинського (зокрема, практику соціального виховання, що склалась у «Школі радості»), а про творче запозичення ключової ідеї – виховання соціально-значущої поведінки дітей передшкільного віку. Саме в такому ракурсі нині творчі практики вітчизняного довкілля (І. Габрар, В. Сердюк, О. Суржко та ін.) характеризують вектори впровадження розширеного його досвіду, зокрема, у межах проблеми виховання в дітей доброти та співчуття за допомогою казок (В. Васильєва, ЗДО «Веселка» та ін.) соціально вагомих особистісних чеснот [10, 13].

Нам видається принципово значущою і нині думка В. Сухомлинського про важливість майбутніми вихователями розуміти логіку запозичення творчих ідей і, з одного боку, у творців педагогічного досвіду вміння «побачити» цінне з точки зору новопосталих завдань сьогодення, а з іншого – не вдаватися до механічного, формального перенесення досвіду – «... досвід не приживається, ... значить ... даремно його розхвалюють» [7, 3]. Це має безпосереднє відношення і до намагання деякими сучасними практиками дошкільної освіти застосовувати педагогічну спадщину й педагога-мислителя В. Сухомлинського, зокрема, в аспекті засвоєння дітьми передшкільного віку норм і правил соціального співжиття.

У контексті вищевикладеного, на наш погляд, і вихователю-практику, і майбутньому вихователю закладу дошкільної освіти, насамперед, принципово важливо засвоїти такий беззаперечний педагогічний факт (від лат. *factum* – зроблене), а педагогічне пізнання починається з констатації фактів [2, 475]: в основу розвитку особистісних якостей дитини, які мають «соціальне оздоблен-

ня» (соціальна компетентність, соціальна поведінка, соціальна активність тощо), лежать наявні соціальні вміння і навички. Це має виключне значення, оскільки науковцями встановлено (М. Каган, О. Протанська) «двошаровий» склад культури дитинства – перший з них відтворює культурні форми, які створюють дорослі для дітей, а другий – репрезентує форми власної діяльності дитини. Таке розуміння ваги «антрополого-педагогічного супроводу життєдіяльності і розвитку дитини» (вислів Р. Чумичевої) пояснює складність у формуванні аксіологічної системи дитини в передшкільний період її життя. А за В. Сухомлинським, кожний його вихованець складає «унікальний все-світ; лише вихователь, який здатен саме так розуміти дитину, спроможний встановлювати з ним «тонкі духовні відносини». Адже ж проблеми виховання лежать здебільшого у площині проблем саме спілкування.

Нині вже розроблений науковий підхід до вивчення процесу формування здатності вихователя конструктивно розвивати в дитини передшкільного віку соціальні вміння і навички [3]. Вважаємо небезпідставною таку дослідницьку позицію, за якою саме цей конструкт визнано базисним у становленні дошкільної соціальної зрілості дитини. Наведемо деякі приклади у цьому плані: категорія «розвиток» психолого-педагогічна наука найбільш ущільнено пов'язує саме із поняттям «зміни», а конструкт «соціальна дія» – з поняттям «вчинок» (Г. Козирьова, Т. Соболев, А. Шюц та ін.); соціальне благополуччя дитини дошкільного віку і безпосередньо, і опосередковано пов'язане із ступенем розвитку її соціальних умінь і навичок (А. Богуш, Т. Лесіна, Т. Поніманська, Г. Тарасенко та ін.); сформовані соціальні вміння і навички – основа соціальної складової здоров'я дитини дошкільного віку (Т. Андрющенко, М. Докторович, С. Якименко та ін.). Сучасні дослідники здебільшого єдині у висновку, що на етапі дошкільного дитинства соціальні вміння і навички слід відносити до життєвих її компетентностей; водночас йдеться про складний, малодосліджений у дошкільній педагогіці конструкт, що має універсальний і, водночас, міжпредметний характер.

Якщо базуватися на педагогічній системі В. Сухомлинського та на суто практичній площині її реалізації (наприклад, через майстерно проведені ним «уроки доброти» та «уроки великодушності», де добро визначається «міркою», з якою має дитина підходити до пояснення і оцінки стосунків у суспільстві), то виток добра в дитині пов'язується з духовністю вихователя. Дбаючи про результативний розвиток соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку, акцент має бути змінений на користь цілеспрямованої підготовки майбутніх

вихователів у вище окресленому ракурсі. Саме такий підхід позиціонує В. Сухомлинський щодо якісної професійної підготовки педагога-вихователя. Окреслений ракурс доцільно вважати конструктивним і з огляду на осмислення й зарубіжного досвіду підготовки фахівців дошкільної освіти [11].

Отже, за сучасних умов визнання українським соціумом дошкільної освіти як вихідної ланки загальної освітянської системи, по-новому варто оцінити й значущість ідей, з яких зіткана педаго-

гічна спадщина В. Сухомлинського. Перспективи подальших наукових досліджень, як нам видається, лежать у площині поглиблення наукових уявлень про ресурси збагачення духовності студентів, які здобувають у вищій школі спеціальність «Дошкільна освіта». Такий підхід спроможний забезпечити здатність майбутніх вихователів до успішного прищеплення у вихованців загальнолюдських цінностей, а джерелознавчою основою є педагогічна система В. Сухомлинського.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. Вид. 2-ге, допрацьоване, доп. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. – 392 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге доп., виправлене. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Лесіна Т. М. Концептуальні засади підготовки вихователя до розвитку соціальних умінь і навичок дошкільників // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка: наук. журнал пед. науки [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. Ред. Н. А. Сейко]. – Житомир: вид-во ЖДУ, 2018. – Вип. 1 (92). – С. 102-105.
4. Передшкільна освіта у педагогічному вимірі В. О. Сухомлинського. Монографія / за заг. ред. Т. М. Степанової. – К: Слово, 2016. – 269 с.
5. Сметанський М. І. Педагогічна альтернатива В. О. Сухомлинського // Педагогіка і психологія : Наук-теор та інформ. журнал ЛПНУ України. – 2013. – №4. – С. 23-30.
6. Сухомлинський В. О. Про роль почуття власної гідності у становленні особистості дитини / В. О. Сухомлинський. Вибр твори: в 5 т. – К: Рад. шк., 1976. – Т. 1 – с. 2-202.
7. Сухомлинський В. О. Видатний радянський педагог: О. Дзеверін / В. О. Сухомлинський. Вибр. твори: в 5 т. / редкол. О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – Т. 1. – К: Рад. шк., 1977. – С. 3-52.
8. Сухомлинський В. О. Статті: Слово про слово / В. О. Сухомлинський. Вибр. твори: в 5 т. / редкол. О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – Т. 5. – К: Рад. Шк., 1977. – С. 7-610
9. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський. Вибр. твори : в 5 т. / редкол. О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – Т. 2. – К: Рад. шк., 1977. – С. 158-184.
10. Тарапака Н. В., Мартін А. М. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського в практиці сучасного закладу дошкільної освіти: навч.-метод посіб. – Кропивницький: КЗ «КОІ ППО ім. В. О. Сухомлинського», 2018. – 100 с.
11. Zbiór artykułów naukowych. Z 40 Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej Naukowo Praktycznej zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych "Pedagogika Naukowa i Praktyczna Nauka światowa: problemy i innowacje" (31.10.2017) – Warszawa, 2017. – 164 str. PP.8-12.

References

1. Bohush A. M. Pedagogical dimensions of Basil Sukhomlynsky in modern educational space. Monograph [Pedagogical dimensions of Basil Sukhomlynsky in modern educational space. Monograph] Vyd. 2-he, dopracořovane, dop. – Kam'ianets-Podilskyi: TOV «Drukarnia «Ruta», 2018. – 392 p. [in Ukrainian]
2. Honcharenko S. U. Ukrainyskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Vyd. 2-he dop., vypravlene. – Rivne: Volynski oberehy, 2011. – 552 p. [in Ukrainian]
3. Lesina T. M. Kontseptualni zasady pidhotovky vykhovatelya do rozvytku sotsialnykh umin i navychok doshkilnykiv [Conceptual Principles of Teacher Training for Development of Preschoolers Social Skills] // Visnyk Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka: nauk. zhurnal ped. nauky [hol. red. P. Yu. Saukh, vidp. Red. N. A. Seiko]. – Zhytomyr: vyd-vo ZhDU, 2018. – Vyp. 1 (92). – PP. 102-105. [in Ukrainian]
4. Peredshkilna osvita u pedahohichnomu vymiri V. O. Sukhomlyns'koho. Monohrafiia [Pre-school education in the pedagogical dimension of V.O. Sukhomlynsky. Monograph] / za zah. red. T. M. Stepanovoi. – K: Slovo, 2016. – 269 p. [in Ukrainian]
5. Smetanskyi M. I. Pedahohichna alternatyva V. O. Sukhomlyns'koho [Pedagogical alternative of V.O. Sukhomlynsky] // Pedahohika i psykhohihiia : Nauk-teor ta inform. zhurnal LPNU Ukrainy. – 2013. – №4. – PP. 23-30. [in Ukrainian]
6. Sukhomlynskyi V. O. Pro rol pochuttia vlasnoi hidnosti u stanovlenni osobystosti dytyny [About the role of self-esteem in the formation of the child's personality] / V. O. Sukhomlynskyi. Vybr tvory: v 5 t. – K: Rad. shk., 1976. – T. 1 – PP. 2-202. [in Ukrainian]
7. Sukhomlynskyi V. O. Vydatnyi radianskyi pedahoh: O. Dzeverin [Outstanding Soviet educator: O. Dzeverin] / V. O. Sukhomlynskyi. Vybr. tvory: v 5 t. / redkol. O. H. Dzeverin (holova) ta in. – T. 1. – K: Rad. shk., 1977. – PP. 3-52. [in Ukrainian]
8. Sukhomlynskyi V. O. Statti: Slovo pro slovo [Articles: Word of the Word] / V. O. Sukhomlynskyi. Vybr. tvory: v 5 t. / redkol. O. H. Dzeverin (holova) ta in. – T. 5. – K: Rad. Shk., 1977. – PP. 7-610 [in Ukrainian]
9. Sukhomlynskyi V. O. Yak vykhovaty spravzhniu liudynu [How to raise a real person] / V. O. Sukhomlynskyi. Vybr. tvory : v 5 t. / redkol. O. H. Dzeverin (holova) ta in. – T. 2. – K: Rad. shk., 1977. – PP. 158-184. [in Ukrainian]
10. Tarapaka N. V., Martin A. M. Pedahohichni idei V. O. Sukhomlyns'koho v praktytsi suchasnoho zakladu doshkilnoi osvity [Pedagogical ideas of V.O. Sukhomlynsky in the practice of modern institution of preschool education: teaching method]: navch.-metod posib. – Kropyvnytskyi: KZ «KOI PPO im. V. O. Sukhomlyns'koho», 2018. – 100 p. [in Ukrainian]
11. Zbiór artykułów naukowych. Z 40 Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej zorganizowanej dla pracowników naukowych uczeini, jednostek naukowo-badawczych "Pedagogika Naukowa i Praktyczna Nauka światowa: problemy i innowacje" (31.10.2017) – Warszawa, 2017. – 164 str. PP.8-12.

Татьяна Степанова. Развитие социальных умений и навыков у детей дошкольного возраста в педагогическом измерении Василия Сухомлинского

В статье раскрываются взгляды В. А. Сухомлинского на развитие ребенка как социального существа, детализируются отдельные его концептуальные идеи. Анализируется проблема конструктивного развития дошкольной социальной зрелости ребенка, которая исследовалась учеными в разное время. Рассматривается научный подход к изучению процесса формирования способности воспитателя развивать в ребенке дошкольного возраста социальные умения и навыки, акцентируя внимание на целенаправленной подготовке будущих воспитателей к очерченной проблеме.

Ключевые слова: педагогическая система, социальная среда, социальная зрелость, социальные умения и навыки, дошкольный возраст, профессиональная подготовка.

Tetiana Stepanova. Social skills and behaviour development of preschool children in the pedagogical dimension of Vasyl Sukhomlynsky

The article deals with V. O. Sukhomlynsky's vision of a child's development as a social being, including details on some of his conceptual ideas. The author analyses the problem of constructive development of a child's preschool social maturity, which was previously studied by scientists at different times. A scientific approach to studying the process of forming the educator's competence to develop a preschool child's social skills and behavior is also represented in the article with an emphasis being made on a purposeful training of future educators for solving the problem outlined above.

Key words: pedagogical system, social environment, social maturity, social skills and behavior, preschool age, professional training.

УДК 37.091.4 Сухомлинский

Світлана СУРГОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки Чорноморського національного університету ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: surgova.svetlana@gmail.com*

**ВИХОВНА СИСТЕМА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

Статтю присвячено теоретичному огляду освітньо-виховної системи В. О. Сухомлинського як основи формування моральних якостей майбутніх фахівців. Аналізується мета і завдання освітньо-виховної системи В. О. Сухомлинського в напрямку патріотичного виховання учнівської молоді, що є основою формування національної свідомості молоді. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що освітньо-виховна система В. О. Сухомлинського спрямована на внутрішній світ дитини, акцент робився вченим на розвиток почуттів любові, відповідальності, обов'язку щодо свого народу і на постановку в молоді особистісної проблеми перед власною совістю у питаннях вибору моральної поведінки щодо своєї Батьківщини. Результатом формування національної свідомості студентської молоді в освітньо-виховній системі В. О. Сухомлинського є розвиток моральних якостей, а саме: толерантність, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, що в сукупності забезпечують громадянську спрямованість студентської молоді.

Ключові слова: освітньо-виховна система В. О. Сухомлинського, патріотичне виховання, національна свідомість, моральні якості, толерантність, професійна підготовка, майбутні фахівці.

Проголошення незалежності української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина й патріота своєї Батьківщини. Національне виховання студентської молоді належить до найбільш актуальних проблем сучасності. Майбутнє кожної країни залежить від національної свідомості її громадян, від того, наскільки вони усвідомлюють себе невід'ємною часткою суспільства. Студентська молодь у

всі часи завжди була активною політичною силою, чинником змін у державі. Студенти – це майбутні соціальні працівники, лікарі, вчителі, що будуть навчати наступні покоління, науковці. Залежно від їх ідеалів, переконань, національних цінностей, які вони пропагують, буде залежати майбутнє держави. Саме в молоді роки відбувається процес формування світогляду, і тому правильно організоване національне виховання в цей період формує свідомого громадянина, патріота.